

The Open Society and Its Animals

De Open Samenleving en Haar Dieren

Janneke Vink

Samenvatting

The Open Society and Its Animals (*De Open Samenleving en Haar Dieren*) is een interdisciplinair onderzoek dat handelt over de politieke en juridische positie van dieren in de democratische rechtsstaat. Met oog voor zowel dieren als de bestendigheid van democratische rechtsstaten, poogt *The Open Society and Its Animals* de politiek-juridische positie van dieren in het meest succesvolle politieke model van deze tijd, de democratische rechtsstaat, te herijken.

Er lijkt voldoende aanleiding te zijn om de verhouding tussen de open samenleving en haar dieren te heroverwegen. Hoewel dieren lange tijd beschouwd werden als objecten zonder bewustzijn en gevoel, wijst de moderne wetenschap uit dat veel dieren *sentiënt* (lees: met bewustzijn en gevoel) zijn en dat zij, net als mensen, zekere elementaire belangen hebben. Omdat belangen een centrale rol spelen in de politiek-filosofische en rechtsfilosofische theorieën die ten grondslag liggen aan de democratische rechtsstaat, lijkt het vanzelfsprekend dat de herziene perceptie van dieren ook consequenties heeft voor het institutionele raamwerk van de democratische rechtsstaat. *The Open Society and Its Animals* redeneert dat de moderne perceptie van dieren als individuen met belangen ons noodzaakt de politieke en juridische positie van dieren in democratische rechtsstaten te heroverwegen, om twee redenen: om dieren recht te doen, en om de geloofwaardigheid en bestendigheid van de open samenleving te verbeteren.

Onderzoeksvraag en structuur

De tweezijdige focus op enerzijds dieren, anderzijds de open samenleving komt terug in de onderzoeksvraag van het boek: *Zou het feit dat veel niet-menselijke dieren individuen met belangen zijn gereflecteerd moeten worden in de fundamentele structuren van democratische rechtsstaten, en is dat mogelijk zonder hun instituties te ondermijnen of te destabiliseren?*

In de eerste, normatieve fase van het onderzoek wordt de vraag behandeld of het feit dat veel dieren belangen hebben consequenties voor de fundamentele structuren van democratische rechtsstaten zou moeten hebben, en indien dat het geval is, aan welke criteria de nieuwe politiek-juridische positie van dieren zou moeten voldoen. Vertrekpunt hierbij zijn de principes die al aan de basis liggen van de democratische rechtsstaat, zoals het principe van de getroffen belangen (*principle of affected interests*), het politieke gelijkheidsbeginsel, en het principe van een gelijke overweging van belangen (*principle of equal consideration of interests*). Deze principes sluiten niet noodzakelijkerwijs niet-menselijke dieren uit, want in de kern draaien zij om individuen en hun belangen, hetgeen impliceert dat ook andere dieren in deze principes geïncorporeerd zouden kunnen en moeten worden.

De intersoortelijke¹ democratische theorie die ontwikkeld wordt in het boek is gebaseerd op dergelijk klassiek democratisch-rechtsstatelijke principes, en het volgt uit deze theorie dat sentiëntele dieren op het territorium van de democratische rechtsstaat een *consideratierecht* hebben. Zij hebben, met andere woorden, een democratisch recht om hun belangen in overweging genomen te hebben door de politieke leiders van een democratische rechtsstaat. Uit de intersoortelijke democratische theorie vloeien vijf criteria voor de politiek-juridische integratie van dieren in de staatsstructuren (*enfranchisement*) voort. Idealiter voorziet de democratische rechtsstaat in institutionele ruimte (*legitimizeitscriterium*) waarbinnen mensen (*menselijke assistentie-criterium*) institutioneel gebonden zijn (*niet-contingent-criterium*) om de onafhankelijke belangen (*onafhankelijkheidscriterium*) van sentiëntele dieren die op het territorium van de staat verblijven (*verblijfs-criterium*) in overweging te nemen.

In de tweede fase van het onderzoek wordt de huidige politiek-juridische positie van niet-menselijke dieren in democratische rechtsstaten onderzocht, de mate waarin deze positie voldoet aan de zojuist genoemde criteria voor de politiek-juridische integratie van dieren, en hoe deze positie eventueel zou kunnen worden verbeterd. *The Open Society and Its Animals* concludeert dat de basale politiek-juridische structuren van democratische rechtsstaten in de wereld er momenteel onvoldoende in slagen recht te doen aan het feit dat veel niet-menselijke dieren belangen hebben die hen tot politiek en juridisch relevante entiteiten maakt. De belangen van dieren spelen geen formele rol in de instituten van de democratische rechtsstaat, de bescherming van hun meest elementaire belangen is afhankelijk van de onberekenbare wensen van mensen, en veelal kunnen dierlijke belangen slechts formeel en effectief worden beschermd als zij overlappen met menselijke belangen. Kortom, de fundamentele structuren van hedendaagse democratische rechtsstaten voldoen niet aan de criteria voor de politiek-juridische integratie van dieren.

De logische uitdaging is dan om te onderzoeken of en hoe de institutionele structuren van de democratische rechtsstaat hervormd kunnen worden zodat zij een redelijke uiting gaan geven aan het consideratierecht van sentiëntele dieren, zonder daarbij democratisch-rechtsstatelijke waarden te ondermijnen of het geheel uit balans te brengen. Het boek concludeert dat het onwaarschijnlijk is dat enkel het aanpassen van de *politieke* instituten in deze context tot een oplossing zal leiden, omdat diverse omstandigheden het tot stand komen van een normatief verdedigbare positie voor dieren in het politieke domein belemmeren. Meest problematisch is het feit dat niet-menselijke dieren zelf niet kunnen deelnemen aan politieke processen. Deze omstandigheid leidt tot een keur aan problemen, omdat politieke processen en *checks and balances* lijken uit te gaan van een rationeel en zelfzuchtig handelend individu met politieke handelingsbekwaamheid. Veelbelovender zijn de twee aanpassingen aan *juridische* instituten die onderzocht worden: het introduceren van een constitutionele staatsdoelstelling inzake dierenwelzijn, en het introduceren van fundamentele grondrechten voor sentiëntele dieren.

---

¹ "Intersoortelijke" is het Nederlandse equivalent van "interspecies," wat zoveel betekent als: over de grenzen van diersoorten heen. Een intersoortelijke democratische theorie betreft aldus niet alleen mensen, maar ook andere dieren.

Een constitutionele staatsdoelstelling inzake dierenwelzijn drukt onomwonden uit dat het welzijn van dieren een serieus en elementair aspect is van democratisch-rechtsstatelijk regeren en dat dit aspect politieke toewijding vereist. De staatsdoelstelling heeft in potentie enkele significante positieve effecten op de politieke en juridische positie van niet-menselijke dieren in de democratische rechtsstaat. Belangrijk is dat de staatsdoelstelling als basis voor deze positieve effecten kan dienen, zonder te compromitteren op het democratisch proces of op principes die cruciaal zijn voor (het functioneren van) de democratische rechtsstaat.

Tegelijkertijd moeten wij het enthousiasme enigszins temperen, want een staatsdoelstelling geeft in de praktijk weinig garanties. De staatsdoelstelling inzake dierenwelzijn moet als ideaal model afgewezen worden, omdat het normatief tekortschiet in het licht van de criteria voor de politiek-juridische integratie van dieren, en dus dieren niet de politieke en juridische status kan bieden die hen toekomt. *The Open Society and Its Animals* betoogt echter dat een staatsdoelstelling inzake dierenwelzijn, hoewel niet ideaal, een interessant 'tussenmodel' kan zijn in het historische proces van de politieke en juridische emancipatie van niet-menselijke dieren, en dat het voor de korte termijn een realistisch alternatief is voor het invoeren van fundamentele grondrechten voor dieren.

In de zoektocht naar een normatief acceptabele politiek-juridische integratie van dieren zijn fundamentele dierengrondrechten een serieuze optie. Meer precies zou het gaan om negatieve, individuele, fundamentele, juridische rechten, die gelijk zouden zijn aan het type fundamentele grondrechten dat mensen nu hebben. Het introduceren van dergelijke juridische dierenrechten zou echter een grote impact hebben op individuele burgers, de samenleving, de politiek en het rechtssysteem, hetgeen niet alleen betekent dat dit niet van de een op de andere dag zou moeten geschieden, maar ook dat zulke rechten moeten kunnen rusten op een robuuste normatieve rechtvaardiging. De primaire rechtvaardiging voor dergelijke rechten zou gebaseerd zijn op de intersoortelijke democratische theorie die in het boek ontwikkeld wordt, maar er kunnen ook twee aanvullende rechtvaardigingen worden gegeven.

De eerste aanvullende rechtvaardiging vindt haar basis in een belangen-georiënteerde notie van rechten (*interest-based account of rights*). Als wij juridische rechten begrijpen als zijnde een institutionele bescherming van belangen, zoals Joseph Raz en Joel Feinberg al deden, dan zouden sentiëntele dieren ook aanspraak moeten kunnen maken op enkele rechten. De tweede aanvullende rechtvaardiging is dat rechtssystemen aanzienlijk zouden verbeteren door het toekennen van enkele fundamentele grondrechten aan sentiëntele dieren. Democratische rechtsstaten sluiten momenteel niet-menselijke dieren rigoureus uit van het rechtendomein, terwijl zij wel principes voorstaan die de inclusie van sentiëntele dieren in het rechtendomein zouden vergen. Vanuit een intersoortelijk perspectief zou Vrouwe Justitia eigenlijk blind moeten zijn voor de vaak irrelevante factor van diersoort, bijvoorbeeld waar het gaat om het toekennen van welzijnsrechten. Het toekennen van fundamentele grondrechten aan sentiëntele dieren zou de rechtssystemen van democratische

rechtsstaten verbeteren door deze minder arbitrair, minder zelf-ondermijnend, meer consistent, en meer in harmonie met moderne wetenschappelijke kennis te maken.

In het licht van de criteria voor de politiek-juridische integratie van dieren zijn de papieren van fundamentele dierengrondrechten zeer goed. Door dierenbelangen te incorporeren in de basale structuren van de democratische rechtsstaat met behulp van fundamentele dierengrondrechten zou de intersoortelijke legitimiteit van de democratische rechtsstaat significant verbeteren. Fundamentele grondrechten voor dieren kunnen bewerkstelligen dat de meest essentiële belangen van sentiëntele dieren niet-contingent en als onafhankelijke factor in overweging moeten worden genomen door functionarissen van alle drie de staatsmachten. Indien zorgvuldig institutioneel ingebed en vergezeld gaande van adequate praktische regulering, zou het implementeren van fundamentele grondrechten voor sentiëntele dieren ervoor kunnen zorgen dat aan alle vijf criteria voor de politiek-juridische integratie van dieren voldaan wordt – een unieke score onder de opties die onderzocht worden in het boek. Mits op een verantwoorde wijze ingevoerd, zouden fundamentele grondrechten voor sentiëntele dieren geen democratisch-rechtsstatelijke waarden ondermijnen of daarop compromitteren, noch de lange-termijn stabiliteit van de democratische rechtsstaat onder druk zetten. Integendeel, juridische dierengrondrechten zouden een en ander juist versterken, door de momenteel aanwezige arbitraire en ondermijnende facetten van het democratisch-rechtsstatelijke bestel weg te nemen.

Kortom, *The Open Society and Its Animals* betoogt dat sentiëntele dieren fundamentele grondrechten zouden moeten worden toegekend om recht te kunnen doen aan het democratisch recht dat zij hebben om hun belangen overwogen te hebben in de democratische rechtsstaat. Echter, gezien de risico's die het van de een op de andere dag introduceren van een dergelijk ingrijpend instrumentarium met zich mee zou brengen, staat *The Open Society and Its Animals* een voorzichtige hervorming voor, en benadrukt het boek het belang van maatschappelijk draagvlak en een degelijke institutionele anticipatie en inbedding. Het lijkt, in andere woorden, wijs om tot een toekomstige intersoortelijke open samenleving te komen door middel van stapsgewijze hervorming (*piecemeal engineering*). *The Open Society and Its Animals* tracht daar een aandeel in te leveren, door te beargumenteren dat sentiëntele dieren een democratisch recht op juridische grondrechten hebben, door te visualiseren hoe een toekomstige dier-inclusieve open samenleving eruit zou kunnen zien, en door te laten zien dat dit daadwerkelijk een haalbare en vruchtbare optie is die niet alleen dieren ten goede zou komen, maar ook de open samenleving zelf.